

СПЕЦИФІКА ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН МТС З КОЛГОСПАМИ У 50-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ НА ЖИТОМИРЩИНІ

Створення машинно-тракторних станцій передбачало раціональне поєднання організаційних форм великого колективного господарства та їх господарського самоуправління з організаційно-технічною допомогою і керівництвом з боку держави.

Досліджувана проблема входить в коло наукових інтересів П. І. Гайдуцького, М. Г. Лобаса, В. М. Петрова, О. М. Голікова та інших. Найбільш повно це питання висвітлюється у монографії «Відродження МТС (Організація машинно-технологічних станцій в ринкових умовах)» П. І. Гайдуцького та М. Г. Лобаса. У праці на основі вивчення історичного досвіду діяльності МТС у 30-50-х роках ХХ століття розглядається питання договірних відносин МТС з колгоспами [1].

Початок договірним відносинам машинно-тракторних станцій з колгоспами поклала МТС імені Шевченка Одеської області. Перший типовий договір був розроблений «Колгоспцентром» у 1930 р. і затверджений Наркомземом СРСР, другий затверджений Постановою Уряду у 1933 р. Деякі зміни, доповнення і уточнення у примірний договір 1933 р. вносились у 1934, 1935 і 1938 роках. На основі узагальнення попереднього досвіду роботи МТС був затверджений третій типовий договір МТС з колгоспами, що діяв без змін до 1948 р. [1, с. 63].

У новому типовому договорі 1948 року, окрім інших, були відображені такі пункти як поліпшення ефективності використання машинно-тракторного парку, підвищення якості тракторних робіт і використання їх у найсприятливіші агротехнічні строки, своєчасне збирання врожаю і виконання планів здачі натуроплати тощо.

Типові договори машинно-тракторних станцій з колгоспами і укладені на його основі договори мали силу закону.

Договори, як правило, склалися зі вступу, в якому визначалися завдання освоєння і раціонального ведення тракторних робіт, максимальної механізації робіт, досягнення показників урожайності сільськогосподарських культур та інші.

У першому розділі договору окреслювалося коло зобов'язань МТС перед колгоспами, що включало у себе виконання трактористами обумовленого обсягу робіт.

Прикладом може слугувати протокол № 44 засідання Виконавчого комітету Малинської районної Ради депутатів трудящих від 8 грудня 1948 року «Про виконання договорів МТС з колгоспами». В ньому зазначалося, що Малинська МТС план тракторних робіт на 1 грудня 1948 р. виконала на 108,6%. Але при тому, що спостерігалася нерівномірність його виконання та порушення строків проведення робіт [2, арк. 499].

Невиконання договорів МТС з колгоспами значною мірою пояснювалось тим, що дирекція МТС не могла виконати постанов Ради Міністрів СРСР в частині планового проведення засідань Ради МТС за участю голів колгоспів не рідше одного разу на квартал, тобто після закінчення основних сільськогосподарських робіт. Засідання Ради МТС фактично відбувалося один раз [2, арк. 501].

Другий розділ договору містив зобов'язання колгоспів перед МТС. Колгосп повинен був у чітко визначені терміни платити МТС кошти за виконані сільськогосподарські роботи у вигляді натуроплати по ставках, своєчасно здійснювати грошовий розрахунок, також у терміни, встановлені договором, виконувати обсяг польових робіт своїми силами.

Відповідно до таких зобов'язань трактористи в колгоспах намагалися якомога більше виробляти на своїх тракторах за зміну, щоб втиснутися в поставлені перед ними строки.

Так, наприклад тракторист Миропільської МТС Коляденко Єфим Назарович на тракторі ХТЗ С-60 за свою зміну виробив 1046 га м'якої оранки при плані 420 га, зекономивши пального 3400 кг. Трактористка Корнинської МТС Гачевська Тетяна Іванівна виробила за свою зміну на тракторі ХТЗ – 514 га. Трактористка Іваненко Анастасія Петрівна з Попільнянської МТС на тракторі У-2 за свою зміну виробила 483 га м'якої оранки [4, арк. 34].

У третьому розділі договору зазначався порядок приймання сільськогосподарських робіт, виконаних машинно-тракторною станцією. Суворе дотримання вимог цього розділу запобігало браку у роботі та сприяло підвищенню її якості.

На засіданні Виконавчого комітету Володарськ-Волинської районної Ради депутатів трудящих від 26 березня 1949 р. «Про затвердження договорів МТС з колгоспами на 1949 р.» зазначалося, що колгоспи просили Обласну Раду додати Володарськ-Волинській МТС веснооранки – 2500 га та веснокультивуацію 2000 га та збільшити тракторний парк причіпним інвентарем [5, арк. 100].

У четвертому розділі договору визначалась відповідальність МТС і колгоспу за його порушення. Наприклад, якщо колгосп не здав належної кількості натуроплати нараховувалася пеня. За недоброякісне виконання роботи МТС колгосп міг її не прийняти і тоді МТС змушена була виправляти недоліки за власний рахунок.

Значний відсоток випадків вказує на те, що окремі роботи по договірним зобов'язанням не виконувалися. Причин цього було кілька: незадовільне використання тракторного парку у зв'язку з гострою нестачею причіпних сільськогосподарських машин, недостатньо ефективна організація роботи машинно-тракторного парку, як з боку МТС, так і колгоспів.

Не дивлячись на такі прорахунки в 1950 р. хороших результатів по виконанню тракторних робіт в комплексі досягли: Чорнорудецька МТС, Барашівська, Романівська, Попільнянська, Андрушівська та інші МТС [6, арк. 21].

Таким чином, проблема виконання договірних зобов'язань між колгоспами та МТС в означений нами період стояла досить гостро. Адже після затвердження типового договору 1948 року ними. Однак проблем не вдавалося уникнути. МТС при укладенні договорів з колгоспами виходили, як правило, тільки з визначення обсягу робіт, які вони зобов'язувалися виконати в тому, чи іншому колгоспі. МТСівці часто, не знали і не уявляли собі характеру ділянок, призначених для обробітку тракторами з огляду на їх рельєф. Інколи МТС відмовлялися від робіт, які були зазначені в договорі, через непридатність виділених колгоспами ділянок для тракторного обробітку (горби, короткі гони, дрібні розкидані ділянки). Однак, незважаючи на це, договірні відносини сприяли налагодженню тісної співпраці колгоспів та МТС в рамках правового поля..

Література:

1. Гайдуцький П. І., Лобас М. Г. Відродження МТС (Організація машинно-технологічних станцій в ринкових умовах). / П. І. Гайдуцький, М. Г. Лобас. – К.: 1997. – 508 с.
2. Державний архів Житомирської області (далі – Держархів Житомирської обл.), ф. Р. 895, оп. 6, спр. 23, арк. 499.
3. Держархів Житомирської обл.), ф. Р. 895, оп. 6, спр. 23, арк. 501.
4. Держархів Житомирської обл., ф.Р- 1150, оп. 1,спр. 41, арк. 34.

5. Держархів Житомирської обл., ф.Р- 3067, оп. 1, спр. 11, арк. 100.
6. Держархів Житомирської обл., ф. Р. 2622, оп. 1, спр. 1246, арк. 21.
7. Петров В. М. Історична роль машинно-тракторних станцій та перспективи їх розвитку в Україні. / В. М. Петров. – К.: «Економіка АПК». – 2010. – №2.